

Никола Маджиров: „НУЖЕН Е ПОГЛЕД КЪМ НЕБЕТО“

Интервю на Георги Гроздев
с македонския поет Никола Маджиров

Изпитвате ли чувство за непотребност като поет в днешна Македония и Европа?

Поетът е непотребен само там, където няма възможност за бягство. Не вярвам, че съществува дом, който поетът не би искал да напусне или да се завърне в

него. Елиът пише, че поезията не е освобождаване на емоции, а бягство от тях, че поезията не е изразяване на индивидуалността, а бягство от нея, но само онези, които притежават емоции и индивидуалност, знаят какво означава да се желае да се избяга от тях. Ако в началото на двадесетия век поетите бяха ездаци на авангарда и скаути на революциите, към края на същия век повечето от тях свършиха като оплаквачи на собствената си слабост в йерархията на глобалната мощ. Но навярно точно това помпозно прославяне или оплакване прави поетите да са потребни единствено при утвърждаването на лъжливи държавни автори(тети). Всички онези, които се намират между тези две екстремни състояния, са бегълци по собствена или по чужда воля. Махмуд Даруиш цял живот бягаше от етикетите, че е поет на фундаменталистското

съзнание, както мислеха израелските войници, и че е „поет на съпротивата“, както смятаха неговите родни палестинци. А той копнееше да бъде единствено поет. Тези квалификации принуждават истинския поет цял живот да бяга през територии и поетики, да приеме непринадлежността като своя предопределеност и движеща енергия. Моята непотребност като поет я виждам в мига, когато проговорят фасадите на градовете, скулптурите с поглед към празните пейки или корените на дърветата, защитени със закон.

В „Балкани“ предстои да излезе поетична колекция с автори от Европа, която има за мото стиха на Ана Блангуана: „Коне и поети – все по-трудно наети, все по-трудни за проган...“ Какво е общото според вас между конете и поетите?

Онова, което свързва конете и поетите, е опитомяването. Със самото болно съзнание, че конете вече са опитомени от човечеството и времето, творците започнаха да ги представят с крила или като съзвездия. Сюрреалистите, като румънския поет Гелу Наум, често пишат за коня в неговите съновни и буйни образи, за неговия галоп от единия край на нереалното до другия. Конят приема опитомяването, защото дори и когато има ездач на гърба си, той има чувството, че бяга. Така и поетът чувства социализацията и всички исторически опити за идеологическо опитомяване.

Фиона Сампсън, главна редакторка на „Поетри ривю“ в интервю за списание „Литературни Балкани“ говори за явлението „кафе-поезия“ и за липсата на внимание към книгата и автора в Англия например. Вие пътувате и живеете на Запад – какво помага и какво пречи на поезията, литературата и изкуството там според вас?

Това е точно така, че стихове вече могат да се видят отпечатани върху амбалажа на пакетчета със захар, които предлагат с кафето, или в листче хартия, скрито в утробата на тортата. Но това са стихове, които

трябва само да допълнят или да конформират мигновено емоционално състояние на онзи, който си пие кафето, но не и да го пренасочат. Както и всичко, което произлиза от мощните индустрии, така и поезията се третира като стока, което и не е далече от истината за едно от фактическите състояния на изкуството, за което говори Хайдегер. В мига, когато поезията се освобождаваше от революционността и дидактичността, тя беше отхвърлена от големите дворци и държавници, и беше оставена отново да се изгражда и преизпитва. Днес креативното писане става съставна част от университетите на Запад, където се изучават методи, форми и техники на оформяне на един артистичен текст. Тези опити за ментален трансфер на акта на изразяване е нормално следствие на западната култура на дисциплинираност и йерархична почит. Междувпрочем най-големият удар на литературата беше нанесен с пресилената поетика на соцреализма по време на комунистическия режим в Източна Европа, когато и най-големите сънувачи бяха принуждавани на непрестанна обществена будност и програмирана солидарност. Все пак слепият, но буден човек, който не идва нито от Запада, нито от Изтока, Хорхе Луис Борхес, стопи и дисциплинираността, и стихийността на креативния акт с твърдението, че формата трябва да е невидима, но че все пак трябва да се чувства. Тук виждам и връзката между все още актуалната геополитична поляризация на Запад и Изток. Авторите като Кундера, Киш, Милош или Загайевски живееха и живеят на ръба на това идеологическо разделение и в определен момент напуснаха своите земи поради това, че техните дела бяха над всички поетични константи, определени според стрелката на компаса.

Защо най-богатите страни губят своята културна проницателност?

Ако искам да оправдая моето потекло от бедно семейство и земя, тогава бих казал, че най-богатите земи имат най-богатите музеи, а бедните земи имат своите

музеи. Междувпрочем истината е далече от това. Достатъчно е само да се прочете поезията на богатата Швеция от втората половина на двадесетия век с автори като Екелаф, Транстрьомер, Аспенстрем или Густафсон, за да се опровергаят всички негативни взаимовръзки между капитала и творчеството. По време на комунизма кажи-речи във всички биографии на авторите пишеше, че произхождат от бедни семейства, сякаш това беше главното условие за техния творчески потенциал и реализация. Но каква е връзката на сиромашията със самотата или на капитала с творческата плодотворност? Бих казал, че това най-често зависи от индивидуалното аскетично съзнание на автора и неговата интуиция. По време на моя престой в САЩ беше публикувана най-новата антология на съвременната поезия на Близкия и Далечния изток, и още по-отблизо видях богатството на културите, които тепърва ще завоюват света със своята непосредственост и непресметливост.

А как е в Македония? Наскоро бях в Скопие и продължавам да мисля, че се отделят доста средства за литература от вашата държава, но в същото време едни от най-големите ви поети не са напълно удовлетворени.

Освен средства, за литература трябва да се отделя и пространство от собствената вяра. Винаги са съществували автори, които са писали изключително заради средства, и автори, чието средство е било писането. Задача на времето е да отдели тези автори върху рафтовете на литературно-историческата стойност според тежестта на праха върху кориците и тежестта на думите между тях. Всеки автор, който гледа на себе си като на божествен пратеник на народа, не се различава от диктатора, който се самопровъзгласява за доживотен владетел на определено, обикновено наследено пространство. Литературата трябва да живее в своята обновляемост и неограниченост. Тъкмо широтата на написаното слово извън границите на езика и обичаите е един от начините да се говори за менталността на геня против монументалността на

битките и за тайността на болката против трайността на победите.

Как се отнасяте към преводите си на български език от Роман Кисъв? Имате ли и други преводачи? Обогаत्याвате ли речника си с нови думи от българската лексика, както на мен ми се случва понякога да открия забравени в България, но още живи в македонския говор общи или много близки думи?

Най-добрите преводи се явяват заради сродността на поетиката и чувствителността, заради надпространственото и извънвремево разбиране, онова, което Бродски наричаше конгениталност (лат., родство по дух или мислене, бел. рег.). Такива са, смятам, преводите на Роман Кисъв. Езикът е само вратата на новото вдомяване на стиховете, които по природа имат нагона да се освобождават и разширяват, да бягат от клопките на общите истории и приказки, да се стопяват в новите значения, езикови съзнания и словесни конструкции, при това не губейки своята есенция. Всяка дума, от който и да е език, освен своята номиналност носи със себе си контекста, наследството, релативността, архитектуроничната мощ. Първата среща с моя преводач на български Роман Кисъв беше посредством езика на поезията и затова тази връзка е толкова силна и неразрушима. Чеслав Милош в „Поробеният ум“ пишеше, че епигоните имитират епигоните, че миналото имитира миналото. А бих казал, че поезията няма свое минало, дори и когато има свои епигони, защото тя винаги е нова и обновяваща, и винаги изненадва тъкмо с познатото, както казваше Андрич.

Известна е близостта на двата езика – българския и македонския – и култури, както и старите-нови спорове и полемки. Наскоро попаднах на претенциозно многотомно академично издание в Скопие с том и за двудомните поети – в книгата присъстваха български, гръцки, сръбски автори, представени на македонски език, без да е посочен кой ги е превел, както и това, че все

пак е направен именно превод от друг език, което е доста непрофесионално като културно действие. Имате ли мнение за такива практики?

Езикът е може би единственият дом, който не се напуска, нещо, което може да се нарече постоянно спомняне и завръщане. Родих се с македонския език, но моят плач при раждането беше универсален. Витгенщайн сравнява езика с града, а Емил Сьоран отива още по-далече, казвайки, че човекът не населява родната, а той се заселва и живее в езика. Литературата преминава този праг на национална идентификация и минава в по-високите сфери на разбирането. Авторите, които говорят на повече езици, не мислят, че принадлежат на езиците, а на тишината.

Смятате ли се за балкански автор и ако е така, какви са според вас признаците? Споделяте ли мнението, че балканските култури в определена степен имат и нещо сходно въпреки спецификите? Кое е най-общото между тях?

В моя град киното, което вече отдавна не съществува, се казваше „Балкан“ и като малък винаги си мислех, че на билета пише „балкон“. Откакто по-късно узнах, че Балкан е планина, тези двете неща ги свързах с височината, независимо че Западът гледа на Балканите като на нещо много ниско. След Първата световна война, а особено след войните от края на двадесетия век, в английския език се загнезди глаголет „to balkanize“, сиреч „да се раздели и разедини“, макар че в корена на думата идентитет стоят „идентичността“ и свързването. На Балканите все още трудно се освобождаваме от епичния и фаталистичен поглед на нещата и явленията, трудно се освобождаваме от принципа на изключителни права и застъпени стойности. Това естествено се заселва и в художествения израз, чрез реактивното дефиниране на своята собствена поетичност и авторски интегритет, като „аз съм онова, което другият не е, а не онова, което съм“. Все пак радва ме това, че по-новите поколения автори, благодарение на пошироката лична комуникация, започват все по-често да се

четат помежду си, да се превеждат, да се разбират. Трудно е да се премине през балканската планина от предразсъдъци, но за да се направи това, освен силна психическа кондиция нужен е и поглед към небето.

Кои свои колеги поети от вашето поколение цените от балканските и други страни? Заради кои техни художествени качества?

Голям е броят на автори, които чета и почитам вероятно заради големите трепети в моето всекидневно преживяване на нещата и процесите. Затова освен към поезията често се привързвам и към миговете, когато съм прочел стиховете: припомням си светлината в стаята, подредбата на предметите, мирисите, които преминават през отворената врата, гласовете, които идват от улицата според силата на вятъра... Така се защитавам от забвението на думите.

Има ли бъдеще поезията в новия 21 век и дали поетичните книги ще се издават в един-единствен екземпляр и ще се превръщат в уникали за ценители?

Митовете и догмите ни потвърждават, че поетично са се изразявали пророците, а какво е бъдещето на поезията, когато за най-големи визионери се самопровъзгласяват политиците? Поезията не предвижда, нито осигурява вечност, защото само забравата е вечна. Тя (поезията) е вече остров, на който се почива след напрегнатото интернет сърфиране и тихо съединява читатели в новите форми на социализация, каквито са „Facebook“ или „Twitter“. Лицето на нашия пръв читател е уникалният екземпляр, който сънуват всички колекционери.